

HUKUKUMUZDA SUÇLULARIN GERİ VERİLMESİ^{1,2}

Necati MERCAN

I- GİRİŞ

Yabancıların geri verilmesi, bir devletin ülkesinde bulunan ya da oraya kaçmış olan bir sanık veya hükümlünün, yargılanmak ya da cezasının çektilmesi amacıyla yetkili Devlete iadesidir.³

YTCK'nın 18. maddesinin 1. fıkrasında yabancı bir ülkede işlenen ve ya işlendiği iddia edilen suç nedeniyle hakkında ceza kovuşturması baş-

(1) Necati Meran, Yargıtay Tetkik Hakimi,

(2) 5237 sayılı YTCK Madde 18 (1) Yabancı bir ülkede işlenen veya işlendiği iddia edilen bir suç nedeniyle hakkında ceza kovuşturması başlatılan veya mahkûmiyet kararı verilmiş olan bir yabancı, talep üzerine, kovuşturmanın yapılabilmesi veya hükmedilen cezanın infazı amacıyla, geri verilebilir. Ancak, geri verme talebine esas teşkil eden şüpheli;

a. Türk kanunlarına göre suç değilse,

b. Düşünce suçu veya siyasi ya da askeri suç niteliğinde ise,

c. Türkiye Devletinin güvenliğine karşı, Türkiye Devletinin veya bir Türk vatandaşının ya da Türk kanunlarına göre kurulmuş bir tüzel kişinin zararına işlenmişse,

d. Türkiye'nin yargılama yetkisine giren bir suç ise,

e. Zamanaşımına veya affa uğramış ise,

geri verme talebi kabul edilmez.

(2) Uluslararası Ceza Divanına taraf olmayan gerektirdiği yükümlülükler hariç olmak üzere, vatandaş suç sebebiyle yabancı bir ülkeye verilemez.

(3) Kişinin, talep eden devlete geri verilmesi hâlinde, ırkı, dini, vatandaşlığı, belli bir sosyal guruba mensubiyeti veya siyasi görüşleri nedeniyle kovuşturulacağına veya cezalandırılacağına ya da işkence ve kötü muameleyle maruz kalacağına dair kuvvetli şüpheli sebepleri varsa, talep kabul edilmez.

(4) Kişinin bulunduğu yer ağır ceza mahkemesi, geri verme talebi hakkında bu madde ve Türkiye'nin taraf olduğu ilgili uluslararası sözleşme hükümlerine göre karar verir. Bu karara karşı temyiz yoluna başvurulabilir.

(5) Mahkeme geri verme talebinin kabul edilebilir olduğuna karar verirse, bu kararın yerine getirilip getirilmemesi Bakanlar Kurulunun takdirine bağlıdır.

(6) Geri verilmesi istenen kişi hakkında koruma tedbirlerine başvurulmasına, Türkiye'nin taraf olduğu ilgili uluslararası sözleşme hükümlerine göre karar verilebilir.

(7) Geri verme talebinin kabul edilebilir olduğuna karar verilmesi hâlinde, ayrıca Ceza Muhakemeleri Usulü Kararını hükümlerine göre tutuklama kararı verilebilir veya diğer koruma tedbirlerine başvurulabilir.

(8) Geri verme hâlinde, kişi ancak geri verme kararına dayanak teşkil eden suçlardan dolayı yargılanabilir veya mahkûm olduğu ceza infaz edilebilir.

(3) Dönmezer- Erman, III, No 2243,

latılan veya mahkûmiyet kararı verilmiş olan bir yabancının, talep üzerine, kovuşturmanın yapılabilmesi veya hükmedilen cezanın infazı amacıyla, geri verilebilmesi öngörülmüştür. Suç işlediği yargı kararı ile kesin olarak saptanıncaya kadar herkes masumdur. Geri verme kurumu, yalnızca suç işlemişleri değil, yargılanacak olan ve hakkında ceza kovuşturması başlatılmış olan yabancı kişileri de kapsamına aldığından suçluların geri verilmesi yerine suç işlediği iddia olunan yabancının geri verilmesi ifadesinin kullanılması daha yerinde olmuştur.⁴

II-YABANCILARIN GERİ VERİLMESİNİN HUKUKİ ESASI

Yabancıların geri verilmesi, Uluslararası Ceza Hukukunun karşılıklı yardım vasıtalarından biri ve en önemlisidir. Geri vermenin altında yatan amaç, hiçbir devlet ülkesinin suç işlemiş kişiye sığınak oluşturmaması ve suç eylemlerinin cezasız kalmamasıdır. Temelinde toplumsal yarar ve adalet vardır.⁵

Ceza Kanunlarının mülkiliği ilkesi, bir devlette suç işledikten veya mahkum olduktan sonra başka bir Devletin ülkesine kaçan kişinin, bu ülkede takip ve yargılanmasına engel oluşturmaktadır. Suçluların geri verilmesine ilişkin kurumun temelinde mülklik sisteminin sakıncalarını gidermek bulunmaktadır. Devletlerin karşılıklı yararları, kendilerinin takip ve kovuşturmasını yapamadıkları, suç işlediği iddia olunan yabancıların, cezasız kalmamaları için cezalandırılacak olan Devlete teslimi konusunda hukuki işbirliğini zorunlu kılar.⁶

III- TÜRK HUKUKU VE GERİ VERME KURUMUNUN DAYANDIĞI KAYNAKLAR

Türk iade kurumu, Anayasanın 38/9. maddesi, YTCK'nın 18. maddesi, Değişik Devletlerle yapılmış bulunan suçluların iadesi sözleşmeleri, 21.11.1959 gün ve 7376 sayılı "Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesinin Tasdiki Hakkında Kanun" ile "Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi" ne dayanır.⁷

Anayasanın 38/9. maddesi uyarınca Uluslararası Ceza Divanına taraf olmanın gerektirdiği yükümlülükler hariç olmak üzere vatandaş, suç sebebiyle yabancı bir ülkeye verilemez. YTCK'nın 18. maddesi Devletlerarası ilişkilerde anlaşma hükümlerine aykırı olmadığı sürece uygulanır. Bir başka deyişle, YTCK'nın 18. maddesine aykırı bir anlaşma hükmü yürürlükte kaldığı sürece, bu madde hükmünün uygulanmasına engel olur. Bunun yanında Anayasanın 38/9. maddesi YTCK'nın 18. maddesine aykırı olarak bir vatandaş Türk'ün bir suç nedeniyle yabancı ülkeye geri ve-

(4) Donay, Suçluların İadesinde Yeni Gelişmeler, s.239.

(5) Özgen, s.4.

(6) Armaoğlu, Belçika Kaidesi ve Siyasi. s.1591.

(7) Kalabalık, Suçluların İadesi. s.1351.

rilmesini olanaklı kılan bir anlaşma hükmünü onaylamayacaktır. TBMM böyle bir anlaşmayı onaylarsa Anayasanın 90. maddesinin son fıkrası hükmüne göre yöntemine uygun olarak yürürlüğe konulmuş anlaşmalar kanun hükmünde bulunduğu ve bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiasıyla Anayasa mahkemesine başvurulamayacağından bu metinler yürürlükte kalmaya devam edecektir.⁸ Vatandaşın geri verilmesi temel hak ve özgürlükler kapsamında değerlendirilebileceğinden 90. maddenin son fıkrasına 7.5.2004 tarihli 5170 Sayılı Kanunun 7. maddesiyle eklenen “*Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır.*” Hükmü burada da uygulanacaktır.

13 Aralık 1957 tarihinde Avrupa Konseyine üye 11 devlet tarafından imzalanan 21 Kasım 1959 gün ve 7376 sayılı Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesinin Tasdiki Hakkında Kanun ile onaylanarak yürürlüğe giren Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesinin 28. maddesi, sözleşmeyi imzalayan devletler arasında daha önce imzalanan iki taraflı suçluların iadesine ilişkin her türlü anlaşma hükümlerini ortadan kaldırmıştır. Bununla birlikte sözleşmeyi imzalayan devletler, 28. maddenin 2. fıkrasına göre “*sözleşme hükümlerini tamamlar nitelikte ve sözleşme prensiplerinin uygulanmasını kolaylaştırmak üzere*” iki veya çok taraflı anlaşmalar yapabilirler. YTCK’nın 18. maddesi ile suçluların iadesine ilişkin Avrupa sözleşmesinin hükümleri arasında geri vermenin temel koşulları bakımından bir çelişki bulunmamaktadır.⁹ Sözleşmenin 22. maddesi, suçlunun geri verilmesi usulüne ilişkin olarak geri vermenin istendiği taraf devlet kanununun uygulanacağını¹⁰ öngörmüştür. YTCK’nın 18. maddesinin 5. fıkrası uyarınca, yetkili ağır ceza mahkemesinin geri verme talebinin kabul edilebilir olduğuna karar vermesinden sonra, bu kararın geri verilmesi istenen kişinin işlemiş olduğu suç bakımından yerine getirilip getirilmemesine karar verme yetkisi Bakanlar Kurulundur.

IV- GERİ VERMENİN KOŞULLARI

Geri vermeye ilişkin koşullar, Türkiye’nin çeşitli devletlerle imzalamış bulunduğu iki taraflı sözleşmeler ile Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesinde belirlenmiştir. Ancak, buna rağmen geri vermeye ilişkin asgari koşulların, iç hukuk düzenlemesi olan kanunla belirlenmesi, uygulamada tek düzeliği sağlama açısından önem taşımaktadır. Geri verme taleplerinin hangi usul ve esaslara göre yerine getirileceği, sözleşmelerde genellikle düzenlenmemekte, taraf devletlerin iç hukukuna bırakılmaktadır. Kişi özgürlüğünün kısıtlanması sonucunu doğuran geri vermenin

(8) Kalabalık, Suçluların İadesi.. s.1352,

(9) Dönmezer-Erman III, s.518, (nak. Kalabalık, Suçluların İadesi.. s.1353)

(10) Suçluların Geri Verilmesine Ait Avrupa Sözleşmesi Mad 22, (Özgen, Suçluların Geri Verilmesi, s.179)

usul ve esasına ilişkin asgari şartların kanunla belirlenmesine ihtiyaç vardır.¹¹

Geri verme talebinin kabulü için işlendiği iddia olunan eylemde ya da talep edilen kişide bulunması gereken ve gerekmeyen koşullar vardır.

A- Eyleme ilişkin koşullar

Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesinin 2. maddesinin 1. fıkrası uyarınca gerek geri vermeyi talep eden ve gerekse kendisinden geri verme talebinde bulunulan tarafın kanunlarınca en aşağı bir yıl hürriyeti bağlayıcı bir cezayı veya güvenlik tedbirini veya daha ağır bir cezayı gerektiren eylemler suçlunun geri verilmesini gerektirir. Ancak, geri vermeyi isteyen taraf ülkesinde bir cezaya mahkumiyet hükmü veya tutuklama kararı verilmişse hükmolunan ceza en az dört ay hürriyeti bağlayıcı ceza olmalıdır.¹² Geri vermeyi gerektiren suçların neler olduğunu sayma yerine eylemin gerektirdiği asgari ceza süresini esas alan bu yaklaşım tarzı iadeye konu suçların sayısının artmasını amaçlamaktadır.¹³

Eyleme ilişkin koşullar gerçekleşmiş olsa bile geri verme her zaman olanaklı olmayabilir. YTCK'nın 118. maddesinin 1. fıkrasında geri verme talebine esas olan eyleme ilişkin bir kısım istisnalar öngörülmüştür.

Geri verme talebine esas oluşturan eylem;

1. Türk kanunlarına göre suç değilse:

Eylemin her iki devletçe de cezalandırılabilir olması gerekir. Geri vermeyi talep eden Devlet kanununca eylemin suç oluşturması gerektiği tartışmasıdır. Çünkü Devlet buna dayanarak geri verme talebinde bulunacaktır. Bunun yanında geri vermesi talep edilen Devletin kanununa göre de eylemin suç olması şarttır. Talep edilen sanık ya da hükümlünün tutuklanması ya da yakalanıp zorla, geri verme talebinde bulunan tarafa teslim edilmesi ancak yüklenen eylemin o Devlet ülkesinde de suç olmasına bağlıdır. Bir Devletin kendi hukukuna göre suç oluşturmayan bir eylemin takibine katılması olanaksızdır.¹⁴ Bu nedenle geri verme talebinin kabul edilebilmesi yabancının eyleminin Türk kanunlarına göre suç oluşturmasına bağlıdır.

(11) Madde gerekçesi.

(12) Suçluların Geri Verilmesine Ait Avrupa Sözleşmesi Mad 2/1, (Özgen, Suçluların Geri Verilmesi, s.167), Demirbaş, Ceza Hukuku Genel..s.162.

(13) Güngör, Suçluların İadesi..s.367.

(14) Özgen, Suçluların Geri Verilmesi, s.38.

2. Düşünce suçu veya siyasal¹⁵ ya da askeri¹⁶ suç niteliğinde ise:

Geri vermenin dayanağını teşkil eden fiilin, düşünce suçu veya siyasal ya da askeri suç niteliğinde olmaması gerekir.¹⁷

Siyasal suçun tam ve açık tanımını yapmak olanaksızdır. Çünkü siyasi suç kavramı yer ve zamana göre değişkenlik arz etmektedir. Konunun çözümü içtihatlarla bırakılmıştır. Doktrinde de siyasal suçun tanımlanması konusunda birlik yoktur. Bununla birlikte siyasal suçun tayininin hangi ölçütlere göre yapılacağı geri verme talebinin kabulü ya da reddi açısından önem taşımaktadır.

Bu görüşlerin bir bölümü siyasal suç devlete ve devletin varlığına karşı suçlar olarak kabul etmektedir. Bu görüş siyasal suç, ihlal edilen hukuki yararı esas alarak tanımlamaktadır.¹⁸ 1953 yılında Kopenhag'da toplanan Ceza Hukukunu Birleştirme konferansında kabul edilen sistem de budur.¹⁹ Bazı görüşlere göre ise, kamusal özgürlüklerin kullanılmasına ilişkin ya da bunların ihlal olunmasına yönelik eylemler siyasal suç olarak kabul edilmiştir.²⁰ Siyasal suç kavramına açıklık getiren bizim de paylaşabileceğimiz görüş şudur. *“Siyasal suçlar devletin siyasal düzenine karşı işlenen suçlardır. Bunun haricinde kalanlar ise hukuku adiyeye suçlarıdır. Devletin bağımsızlığı, ülkenin bütünlüğü ile devletin diğer devletlerle ilişkileri gibi haller devletin dış düzenine ilişkin bulunduğundan bunlara karşı işlenen suçlar vatana karşı işlenmiş siyasal suçlardır. Buna karşılık anayasal düzene, ülkenin siyasal kurumlarına saldırı gibi eylemler ile isyan çıkarmak, toplumu birbirine karşı mücadeleye teşvik gibi eylemler de devlet güçlerine karşı işlenmiş siyasal suçlardır.”*²¹

Suçluların Geri Verilmesine Ait Avrupa Sözleşmesinin uygulanması bakımından Devlet başkanlarının veya ailesinin hayatına karşı işlenmiş suçlar siyasi suç kabul edilmemiştir.²² Bunun yanında, 9. 12.1948 tarihinde imzalanan ve 12.1.1951 tarihinde yürürlüğe giren Genocid (soykırım) Suçlarının Önlenmesi ve Cezalandırılması hakkında Birleşmiş Milletler Sözleşmesinde yer alan insanlığa karşı suçlar(md 1/a); sivillere, savaş suçlularına, yaralı ve hasta askerlere karşı işlenen suçları kapsayan 1949 tarihli Cenevre Sözleşmesinin değişik maddelerinde yer alan suç

(15) Suçluların Geri Verilmesine Ait Avrupa Sözleşmesi Mad 3: İade talebine neden olan suç kendisinden geri verme talep edilen tarafta siyasi bir suç veya böyle bir suç ile bağlantılı eylem olarak kabul edildiği takdirde suçlu iade edilemez.(Özgen, Suçluların Geri Verilmesi, s.169.)

(16) Suçluların Geri Verilmesine Ait Avrupa Sözleşmesi Mad 4: Ceza hukukuna göre suç oluşturmayan askeri eylemler sözleşmenin uygulama alanı dışındadır. (Özgen, Suçluların Geri Verilmesi, s.169.)

(17) Madde gerekçesi,

(18) Bayraktar, Siyasal Suç, s.71,

(19) Kalabalık, Suçluların İadesi. s.1375,

(20) Bayraktar, Siyasal Suç, s.87,

(21) Kantar, Siyasal Suçlar, s.1488,

(22) Suçluların Geri Verilmesine Ait Avrupa Sözleşmesi Mad. 3/3,

tipleri; Savaş zamanında işlenen benzer nitelikteki suçlar(md.1/c) siyasi suç olarak kabul edilmemişlerdir.²³

Sivil Ceza Hukukuna göre suç oluşturmeyen, ancak askeri kanunlar gereğince cezalandırılabilen, askeri suçlar (sırf askeri suçlar) Suçluların Geri Verilmesine Ait Avrupa Sözleşmesinin 4. maddesi uyarınca geri vermeyi gerektirmez.²⁴

Düşünce suçu da madde metninde geri verme talebine engel hal olarak madde metninde yer almıştır.

Sözleşmede basın suçlarına ilişkin bir hüküm bulunmamaktadır. Dolayısıyla basın suçları iadeye engel suçlar arasında değildir.

Aksi taraflarca kararlaştırılmadıkça kural olarak mali suçlara ilişkin iade mümkündür.²⁵

3. Türkiye Devletinin güvenliğine karşı, Türkiye Devletinin veya bir Türk vatandaşının ya da Türk kanunlarına göre kurulmuş bir tüzel kişinin zararına işlenmişse:

Suç, yurt dışında işlenmiş olmakla birlikte, Türk Devletinin güvenliğine karşı, Türk devletinin veya bir Türk vatandaşının ya da Türk kanunlarına göre kurulmuş bir tüzel kişinin zararına işlenmişse, geri verme talebi kabul edilmez.²⁶ Devlet güvenliği geri verme talebinin reddine ilişkin bir neden olarak öngörülmüştür. Siyasal suçun tanımı tam olarak yapılamamış olduğundan “Devlet güvenliğinin” geri verme ölçütü olarak kabul edilmesi yerinde olmuştur. Yabancı ülkede işlenmiş olsa bile, Türk Devletinin güvenliğine karşı işlenmiş suç geri vermeye engel olacaktır. Bunun yanında Türk vatandaşının ya da Türk kanunlarına göre kurulmuş bir tüzel kişinin zararına suç işlenmiş olması durumunda da sonuç aynıdır.

4. Türkiye'nin yargılama yetkisine giren bir suç ise,

Her Devlet kendi yargılama yetkisine öncelik ve üstünlük tanır. Bu nedenle geri verilmesi istenen kişi hakkında geri verme isteğine konu suç nedeniyle talep edilen ülkede soruşturma yapılmaya başlanmış ise, geri verme isteği reddolunur.²⁷

Bir Devletin yargılama yetkisi iki şekilde söz konusu olabilir:

a) Suç talep edilen Devletin ülkesinde işlenmiştir.

Ceza kanunlarının mülkiliği ilkesi gereğince ülkesinde suç işlenen Devlet yargılama hakkına da sahiptir. Ancak, devletlerin Kanunları ara-

(23) Güngör, Suçluların İadesi... s.377.

(24) Güngör, Suçluların İadesi... s.378.

(25) Suçluların Geri Verilmesine Ait Avrupa Sözleşmesi Mad: 5, “Vergi, resim, kambiyo ve gümrük mevzu- larında işbu sözleşmedeki şartlara tevfikan suçluların iadesi, ancak her suç veya suç kategorisi için bu hususun Akit Taraflar arasında kararlaştırılmış olması halinde mümkündür.”

(26) Madde gerekçesi.

(27) Özgen, Suçluların Geri Verilmesi, s.173

sındaki farklar nedeniyle özellikle hava ve denizde işlenen suçlarda, suçun hangi ülkede işlenmiş olduğu konusunda çıkan anlaşmazlıklarda karar verme yetkisi, geri verme talep edilen Devlete aittir. Talep edilen Devletin Kanunlarına göre suç kendi ülkesinde işlenmiş sayılıyorsa fail geri verilmez. Suçluların Geri Verilmesine Ait Avrupa Sözleşmesinin 7/1. maddesi uyarınca “Kendisinden iade talep edilen taraf, Kanunlarına göre kısmen veya tamamen kendi ülkesinde veya ülkesi kabul olunan yerde işlenmiş sayılan suçtan dolayı talep edilen kişiyi geri vermekten kaçınabilir.”²⁸

Ceza Kanunlarının yer bakımından uygulanması YTCK'nın 8. maddesinde hükme bağlanmıştır. YTCK'nın 8. maddesi uyarınca:

(1) Türkiye’de işlenen suçlar hakkında Türk kanunları uygulanır. Fii- lin kısmen veya tamamen Türkiye’de işlenmesi veya neticenin Türkiye’de gerçekleşmesi hâlinde suç, Türkiye’de işlenmiş sayılır.

(2) Suç;

- a. Türk kara ve hava sahaları ile Türk karasularında,
- b. Açık denizde ve bunun üzerindeki hava sahasında, Türk deniz ve hava araçlarında veya bu araçlarla,
- c. Türk deniz ve hava savaş araçlarında veya bu araçlarla,
- d. Türkiye’nin kıt’a sahanlığında veya münhasır ekonomik bölgesinde tesis edilmiş sabit platformlarda veya bunlara karşı, işlendiğinde Türkiye’de işlenmiş sayılır.

b) Suç yabancı ülkede işlenmesine rağmen talep edilen devletin yargılama hakkı var ise, geri vermekten kaçınabilir.

Suçluların Geri Verilmesine Ait Avrupa Sözleşmesinin 8. maddesi uyarınca “Kendisinden iade talep edilen taraf, iade talebine neden olan bir veya birkaç eylemden dolayı kendisi hakkında kovuşturma yapmakta olduğu kişinin iadesini ret edebilir.”²⁹ YTCK'nın 12. ve 13. maddelerinde yabancı ülkede işlenmiş olmasına rağmen bu maddelerde öngörülen bazı suçların Türkiye’de kovuşturulabileceği hükme bağlanmıştır.

5. Zamanaşımına veya affa uğramış ise,

Geri verme talebinin dayanağını oluşturan suçla ilgili olarak gerek talep eden devlet hukukuna göre gerek Türk hukukuna göre dava ve ceza zamanaşımının dolmamış olması gerekir. Bunun gibi suç, her iki devlette affa uğramamış da olmalıdır.³⁰ Talep eden ve edilen devlet kanunlarından birine göre zamanaşımı dolmuş ise, suçlu geri verilmeyecektir. Zamanaşımının dolup dolmadığının belirlenmesinde zamanaşımını kesen ve

(28) Özgen, Suçluların Geri Verilmesi, s.116,

(29) Özgen, Suçluların Geri Verilmesi, s.117,

(30) Madde gerekçesi,

durduran nedenler de göz önüne alınmalıdır. Geri verme talebi adli makamlar tarafından da yapılmış olsa zamanaşımını kesmez.³¹ Ancak, geri verme talebi nedeniyle savcı huzurunda ifadesinin alınması veya sorguya çekilmesi ve tutuklanması halinde zamanaşımını kesilmiş sayılmalıdır. Çünkü YTCK'nın dava zamanaşımının durması ya da kesilmesine ilişkin 67. maddesinde "geri verme talebi" zamanaşımını kesen nedenler arasında sayılmamıştır. Bununla birlikte ceza zamanaşımına ilişkin 71. maddesine göre mahkumiyet hükmünün infazı için yetkili merci tarafından hükümlüye kanuna göre yapılan tebligat veya bu maksatla hükümlünün yakalanması ceza zamanaşımını kesecektir.³²

Geri verme talebine ilişkin suçla ilişkin talep eden ya da edilen devlette genel af var ise, yabancı geri verilmeyecektir. Çünkü YTCK'nın 65. maddesine göre genel af halinde, kamu davası düşer, hükmolunan cezalar bütün neticeleri ile birlikte ortadan kalkar. Buna karşılık Türk ülkesi dışında bir yabancının diğer bir yabancıya karşı işlediği suçtan dolayı Türkiye'de bir genel affın yürürlüğe girmiş olması geri verme talebinin reddine yol açmaz.³³ Buna karşılık 17.3.1978 tarihli Suçluların Geri Verilmesi Hakkında Avrupa Sözleşmesine Ek İkinci Protokolün 4. maddesine göre geri verilmesi istenen kişinin işlediği suçun, geri vermenin istendiği Devletin Ceza Hukuku bakımından genel affa uğramış bulunması halinde geri vermeye olanak tanınmamıştır. Sözleşme, geri vermeyi isteyen Devlet ülkesinde ilan olunan af ile ilgili bir hüküm öngörmemiş kendi ülkesinde af ilan eden taraf Devletin geri verme isteğinde bulunmama- cağı varsayılmıştır.³⁴

Bunun yanında YTCK'nın 18. maddesine alınmamış ancak Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesinde yer alan bazı istisnalar da vardır. Bunlar:

a- Vergi resim, kambiyo ve gümrük konularında geri verme talebinde bulunulabilmesi ancak her suç veya suç kategorisi için bu hususun taraflarca kararlaştırılması durumunda olanaklıdır.³⁵ Bu hüküm 17.3.1978 tarihli Suçluların Geri Verilmesi Hakkında Avrupa Sözleşmesine Ek İkinci Protokolün 2. maddesi ile eklenen düzenleme ile değiştirilmiş, tarafların kararlaştırmamış oldukları mali suçlarda da suçluların geri verilmesi olanaklı hale getirilmiştir.³⁶

b- Talep eden tarafın kanununda geri verme talebine neden olan eylemin ölüm cezasını gerektirmesine karşılık, kendisinden iade talep edilen tarafın kanunlarında ölüm cezasının bulunmaması ya da bu ülkede

(31) Kalabalık, Suçluların İadesi..s.1362.

(32) Kalabalık, Suçluların İadesi..s.1363.

(33) Kalabalık, Suçluların İadesi..s.1363.

(34) Güngör, Suçluların İadesi.. s.375.

(35) Suçluların Geri Verilmesine Ait Avrupa Sözleşmesi Mad 5, (Özgen, Suçluların Geri Verilmesi, s.169.)

(36) Güngör, Suçluların İadesi..s.377.

geçerli cezanın genellikle uygulanmaması halinde talep eden taraf ölüm cezasının yerine getirilmeyeceğine ilişkin talep edilen tarafa yeterli teminat verdiği takdirde geri verme işlemi yapılabilir.³⁷

c- Talep edilen kişi hakkında kendisinden iade talep edilen tarafın yetkili makamlarınca geri verme talebine neden olan bir ya da birkaç eylemden dolayı son karar verilmişse geri verme işleminin gerçekleştirilmesine olanak yoktur. Kendisinden iade talep olunan tarafın yetkili makamlarınca aynı eylem ya da eylemler hakkında kovuşturma yapılmamasına veya yapılan kovuşturmaya son verilmesine karar verilmiş ise geri verme talebi reddolunabilir.³⁸

d- Kendisinden geri verme talep olunan taraf, geri verme talebine neden olan bir ya da birkaç eylemden dolayı kendisi hakkında kovuşturma yapmakta olduğu kişinin geri verilmesi talebini reddedebilir.³⁹

B) Kişiy İlişkin Koşullar

1) Vatandaşın geri verilmezliği kuralı

YTCK'nın 18/2. maddesi uyarınca Uluslararası Ceza Divanına taraf olmanın gerektirdiği yükümlülükler hariç olmak üzere, vatandaş suç sebebiyle yabancı bir ülkeye verilemez.⁴⁰

Suçluların Geri Verilmesine Ait Avrupa Sözleşmesinin 6./1-a maddesinde de sözleşmeye taraf her devletin vatandaşını iade etmeme hakkına sahip bulunduğu belirtilmiştir.

Geri verme yoluna ancak Türkiye'nin egemenlik sahası dışında işlenmiş olan suçlar dolayısıyla gidilebilir. Anayasa'da hüküm altına alındığı üzere, vatandaş kural olarak geri verilemez. Ancak, Uluslararası Ceza Divanına taraf olmanın gerektirdiği yükümlülükler dolayısıyla vatandaş da yargılanmak veya mahkûm olduğu cezası infaz edilmek üzere yabancı bir devlete teslim edilebilecektir. Geri vermenin dayanağını teşkil eden fiilin Türk kanunlarına göre de suç oluşturması gerekir. Bu itibarla, yabancı bir ülkede işlenen veya işlendiği iddia edilen bir suç nedeniyle hakkında ceza kovuşturması başlatılan veya mahkûmiyet kararı verilmiş olan bir

(37) Suçluların Geri Verilmesine Ait Avrupa Sözleşmesi Mad 11, (Özgen, Suçluların Geri Verilmesi, s.173.)

(38) Suçluların Geri Verilmesine Ait Avrupa Sözleşmesi Mad 9, (Özgen, Suçluların Geri Verilmesi, s.171.)

(39) Suçluların Geri Verilmesine Ait Avrupa Sözleşmesi Mad 8, (Özgen, Suçluların Geri Verilmesi, s.171.)

(40) "5237 sayılı TCK'nın 18/1-c ve 18/2. maddelerine göre "geri verme talebine esas teşkil eden fiilin Türk vatandaşının zararına işlenmesi halinde geri verme talebinin kabul edilemeyeceği" ve "vatandaşın suç sebebiyle yabancı bir ülkeye verilemeyeceği" gözetilerek, sanığın ve sanık tarafından Türk uyruklu olduğu belirtilen ve iade belgelerinde suçun mağduru olduğu anlaşılan 23.04.1995 doğumlu A.S.'nin nüfus kayıtları ve varsa vatandaşlıktan çıkarılmalarıyla ilgili kararların getirilmesi suretiyle Türk vatandaşı olup olmadıklarının kesin olarak açığa kavuşturulmasından sonra sanığın hukuki durumunun tayı ve taktiri yerine eksik araştırmaya dayanılarak yazılı biçimde geri verme talebinin kabul edilebilir olduğuna karar verilmesi, yasaya aykırıdır." (5.CD, 16.04.2007, 2006/13593, 2007/2873),(Yayımlanmamış karar)

yabancı, talep üzerine, kovuşturmanın yapılabilmesi veya hükmedilen cezanın infazı amacıyla, geri verilebilir.⁴¹

Uluslararası Ceza Divanı Statüsü Avrupa Birliği'nin bir parçasıdır. Türkiye AB'ye uyum sürecinde bu konuda gerekli düzenlemeleri yapmış, bu bağlamda, Anayasa'nın 38. maddesinin 11. fıkrası "*Uluslararası Ceza Divanına taraf olmanın gerektirdiği yükümlülükler hariç olmak üzere vandaş, suç sebebiyle yabancı bir ülkeye verilemez.*" biçiminde değiştirilmiştir. YTCK'nın 18/2. maddesi hükmü Anayasanın bu hükmüne paralel bir düzenlemedir. Türkiye, henüz Uluslararası Ceza Divanı Statüsü imzalanmadan bu yolda bir anayasa değişikliği gerçekleştirmiştir. Anayasa koyucu, henüz söz konusu Statü imzalanmadan Anayasa'da Uluslararası Ceza Divanı'na taraf olmanın gerektirdiği yükümlülükler atıf yapmakla, bir anlamda siyasi iradeyi, bu Statü'yü ileride iç hukukun bir parçası haline getirme konusunda bağlamaktadır.⁴²

"Uluslararası Ceza Divanı, divanı kuran Roma Statüsünde bahsedilen, uluslararası toplumu ilgilendiren çok ciddi suçları işleyenler hakkında yargı yetkisini kullanmak üzere daimî bir mahkeme sıfatıyla 1 Temmuz 2002 tarihinde kurularak faaliyete geçmiştir.

Uluslararası Ceza Divanının merkezi Hollanda'nın Lahey Şehrinde bulunmaktadır ve bu uluslararası kuruluş bir hukukî şahsiyete sahiptir. Uluslararası Ceza Divanı, ancak kendisini kuran, Roma Statüsüne taraf olan üye devletlerin sınırları dahilinde ve özel bir anlaşma olması şartıyla, başka üye devletlerde görev ve yetkiye sahiptir. Uluslararası Ceza Divanı, uluslararası toplumu müşterek olarak ilgilendiren çok ciddi suçlarla sınırlı olmak üzere yargı yetkisine sahiptir ve bunlar, insanlığa karşı işlenmiş suçlar, savaş suçları, soykırım suçları ve saldırı suçlarıdır. Uluslararası Ceza Divanı, Roma Statüsünün yürürlüğe girmesinden, yani, 1 Temmuz 2002 tarihinden sonraki bir tarihte işlenen suçlar için yargı yetkisine sahiptir.

Uluslararası Ceza Divanı statüsüne taraf olan bir devlet, bir olayı Divan savcısına soruşturması için götürebileceği gibi, Divan savcısı resen de soruşturma açabilir. Bu amaçla, Divan savcısı, devletlerden, Birleşmiş Milletler organlarından, uluslararası kuruluşlardan, sivil toplum örgütlerinden ve diğer güvenilir kaynaklardan bilgi ve belge edinebilir, tanık dinleyebilir. Divan savcısı, eğer, soruşturma başlatmak için makul düzeyde dayanak olduğu sonucuna varırsa, soruşturma izni talebiyle, Divanın duruşma öncesi işlerden sorumlu dairesine başvuruda bulunur ve başvurusunda topladığı maddi delilleri sıralar. Divanın bu dairesi, talebi ve delilleri inceledikten sonra, eğer, soruşturma başlatmak için makul bir dayanak olduğuna ve olayın, Divanın yargı yetkisine girdiğine karar verirse, soruşturma başlatması için Divan savcısına yetki verir. Hemen, bu nok-

(41) Madde gerekçesi

(42) Gönenç, Levent, 2004 Anayasa Değişiklikleri, www.yasayanayanasa.ankara.edu.tr.

tada belirtmek gerekir ki, terörizm ve uyuşturucu kaçakçılığı suçları, malesef, Divanın yargı yetkisine dahil değildir.

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, Birleşmiş Milletler Şartının yedinci başlığı çerçevesinde aldığı bir kararla, Divandan soruşturma ve kovuşturma ertelemesini istediği durumlarda, on iki aylık bir süreyle soruşturma veya kovuşturma dondurulur. Divanın yargı yetkisi, ulusal mahkemelerin yargı yetkisini tamamlayıcı olduğundan, bir devlet soruşturma açmaya istekli olmadığı veya kovuşturmayı gerektiği gibi yürütme imkânı olmadığı zaman, ancak Divanın yargı yetkisi bulunmaktadır.⁴³

2) Kişinin, talep eden devlete geri verilmesi hâlinde, ırkı, dini, vatandaşlığı, belli bir sosyal guruba mensubiyeti veya siyasi görüşleri nedeniyle kovuşturulacağına veya cezalandırılacağına ya da işkence ve kötü muameleye maruz kalacağına dair kuvvetli şüpheler bulunması:

YTCK'nın 18/3. maddesi uyarınca kişinin, talep eden devlete geri verilmesi hâlinde, ırkı, dini, vatandaşlığı, belli bir sosyal guruba mensubiyeti veya siyasi görüşleri nedeniyle kovuşturulacağına veya cezalandırılacağına ya da işkence ve kötü muameleye maruz kalacağına dair kuvvetli şüpheler bulunması sebepleri varsa, talep kabul edilmez. Bu konudaki kuşkunun somut vakialara dayanması gereklidir.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 3. maddesine göre “Hiç kimseye işkence veya insanlık dışı veya onur kırıcı bir muamele yapılamaz veya ceza uygulanamaz.” İşkence veya kötü davranış görmeme hakkı niteliği itibarıyla mutlak bir haktır ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 15/2. maddesine göre herhangi bir olağanüstü durum nedeniyle dahi olsa askıya alınamaz, sınırlanamaz, çiğnenemez.⁴⁴

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde tanımlanmamakla birlikte, Birleşmiş Milletler tarafından 10.12.1984 tarihinde kabul edilen Türkiye'nin de 16.6.1988 tarihinde onayladığı “İşkence ve Diğer Zalimce, İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Davranış veya Cezalara Karşı Sözleşme”nin 1. maddesinde işkence kavramı tanımlanmıştır. İşkence bu maddedeki tanıma göre özetle “Bir kimseye, bilgi almak veya bir itiraf sağlamak veya bir eylemden ötürü cezalandırmak gibi bir amaçla, bir resmi görevli veya resmi sıfatla davranan bir başkası tarafından, bilerek, maddi veya manevi ağır acı vermek veya eziyette bulunmaktır.” Avrupa İnsan Hakları Komisyonunun ve Divanınin çeşitli kararlarında da “işkence”, “insanlık dışı” ve “onur kırıcı davranış” ceza kavramlarına yer verilmiştir. Kararlara göre, insanlık dışı davranış, kişiye kasten, belli bir ağırlıkta maddi (fiziki) ve /veya manevi (psikolojik) acı vermektir. İşkence bireye kasten zalimce ve çok acı veren insanlık dışı davranışta bulunmaktır. Onur kırıcı davranış ise, ki-

(43) Meclis Tutanakları, 22. Dönem, 1. Yasama Yılı, 34. Birleşim,

(44) Reisoğlu, Uluslar arası Boyutlarıyla İnsan ...s.44,

şiyi başkalarının veya kendisinin gözünde aşağılayan, küçük düşüren davranıştır. Her işkence eylemi aynı zamanda zorunlu olarak insanlık dışı ve onur kırıcı davranıştır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin ırk ayırımına dayanan davranışları, bir kimsenin rızası alınmaksızın tıbbi ve bilimsel deneylere tabi tutulmasını da Sözleşmenin 3. maddesi kapsamında “onur kırıcı” davranış saymıştır. Komisyon ve Divana göre, 3. madde yabancıların geri verilmesinde de dikkate alınmalıdır. Bir yabancıyla zorla gönderileceği ülkede kötü davranış ya da işkenceye uğrama olasılığı, ülkede mevcut yönetim veya egemen koşullar göz önünde bulundurulduğunda ciddi ve gerçek bir risk oluşturuyorsa yabancıyla o ülkeye geri verilmesi 3. maddeye aykırılık oluşturacaktır.⁴⁵

İşkence ve İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Davranış veya Cezanın Önlenmesine İlişkin Avrupa Sözleşmesi kamu kurumlarınca özgürlüğünden yoksun bırakılan kişilerin işkence ve kötü davranış görmelerini engellemek amacıyla genel denetime dayanan yargı dışı bir koruma sisteminin oluşturulması amacıyla 26. 11.1987 ‘de Avrupa Konseyi üyesi Devletler arasında imzaya açılmış ve Türkiye bu sözleşmeyi 26.2.1988 tarihinde bütün üye Devletlerden önce onaylamıştır. Sözleşme gereğince işkenceye karşı korumayı sağlamak üzere İşkence ve İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Davranış veya Cezaya Karşı Avrupa Komitesi öngörülmüştür. Sözleşme gereği komiteye taraf Devletlerde inceleme yapma yetkisi tanınmıştır.(Söz. Md. 1-2) Avrupa komitesi yaptığı incelemelerle ilgili kamu açıklaması yapmaya yetkilidir.⁴⁶ Bir devlet ülkesinde işkence veya diğer kötü davranışlarda bulunulduğuna ilişkin bu türden açıklamalar ve diğer somut kanıtlar ya da bu konudaki kuvvetli şüpheler YTCK’nın 18/3. maddesinde öngörülen nedenlerle geri verme isteğine ilişkin engeli oluşturacaktır.

YTCK’nın 18/3. maddesinde düzenlenen **“Kişinin, talep eden devlete geri verilmesi hâlinde, ırkı, dini, vatandaşlığı, belli bir sosyal guruba mensubiyeti veya siyasî görüşleri nedeniyle kovuşturulacağına veya cezalandırılacağına ya da işkence ve kötü muameleye maruz kalacağına dair kuvvetli şüphe sebepleri varsa, talep kabul edilmez.”** Hükmü, Suçluların Geri Verilmesine Ait Avrupa Sözleşmesinin 3/2. maddesinde öngörülen hükümden kaynaklanmaktadır.

V-GERİ VERME YÖNTEMİ

Geri verme işleminin yapılabilmesi, hakkında ceza kovuşturması başlatılan veya mahkûmiyet kararı verilmiş olan bir yabancı hakkında ilgili Devlet tarafından bir talepte bulunulması halinde olanaklıdır. Geri verme işleminin yapılabilmesi için bu isteğin varlığı zorunludur. Nitekim YTCK’nın 18. maddesinin 1. fıkrasında yabancıyla ancak “talep üzerine” geri verilebileceği hükme bağlanmıştır.

(45) Reisoğlu, *Uluslar arası Boyutlarıyla İnsan* ..s.45.

(46) Reisoğlu, *Uluslar arası Boyutlarıyla İnsan* ..s.46, 48, 57.

Suçluların Geri Verilmesine Ait Avrupa Sözleşmesinin 12/1. maddesi uyarınca bu istek yazılı olarak yapılmak zorundadır. İstek belgesine yine aynı maddenin 2. fıkrasında sayılan belgeler eklenecektir. Bunlar:

1- Geri vermeyi isteyen Devletin kanunlarına uygun olarak verilmiş ve infaz yeteneği taşıyan bir hükümlülük veya tutuklama kararının aslı veya onaylı sureti,

2- Geri verme isteğine konu olan eylemlerin açıklanması, eylemin işlendiği yer ve zaman, bu eylemlere uygulanacak hükümlerin açık bir biçimde gösterilmesi,

3- Uygulanacak Kanuni metinlerin bir sureti veya bu olanaklı değilse uygulanacak hükümlerin açıklanması ve ayrıca geri istenen yabancı- nın olabildiği kadar açık eşkali, milliyetini ve kimliğini saptamaya yarayacak diğer tüm bilgilerdir.⁴⁷

Türkiye geri verme isteğinde bulunan Devlet durumunda ise, suçtan ve yabancı suçludan haberdar olan yerel C. Savcısı, istek belgesinde bulunması gereken belgeleri toplayarak Adalet Bakanlığına gönderecektir. Ceza İşleri Genel Müdürlüğüne incelenen belgeler geri vermeye ilişkin istek yerinde bulunursa Dışişleri Bakanlığına gönderilecek Devletler arasındaki anlaşmalar çerçevesinde belgeler ilgili Devlete diplomatik yollar- dan sunulacaktır.⁴⁸

Suçluların geri verilmesine dair Avrupa sözleşmesinin 12/1. maddesinde yer alan ve taraflarca başka türlü kararlaştırılmamışsa geri verme isteğinin diplomatik yoldan yapılmasını öngören hüküm, diplomatik yolun gecikmelere yol açıyor olması nedeniyle 17.3.1978 tarihinde İkinci Ek Protokolün 5. maddesi ile değişikliğe uğramıştır. Bununla birlikte diplo- matik yol kapatılmamıştır. Türkiye 8.10.1992 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere hükme koyduğu çekince ile diplomatik yolu kullanma hak- kını saklı tutmuştur.⁴⁹

VI- İSTEK BELGESİNİN İLGİLİ DEVLET TARAFINDAN İNCELENMESİ

A- Geri Verme Kararını Vermeye Yetkili Makam

Türkiye'nin geri verme isteğinde bulunulan Devlet olması durumunda Diplomatik yollarla Dışişleri Bakanlığına sunulan istek belgesi, Adalet bakanlığına gönderilir. Adalet Bakanlığı istek belgesini, geri verme isteği hakkında karar vermeye yetkili makama gönderir. Bu makam YTCK'nın 18. maddesinin 4. fıkrasına göre kişinin bulunduğu yer ağır ceza mahkemesidir. Ağır Ceza Mahkemesi, geri verme talebi hakkında YTCK'nın 18.

(47) Özgen, Suçluların Geri Verilmesi, s.173,

(48) Özgen, Suçluların Geri Verilmesi, s.122,

(49) Güngör, Suçluların İadesi.. s.369,

maddesi ve Türkiye'nin taraf olduğu ilgili uluslararası sözleşme hükümlerine göre karar verir. Bu karara karşı temyiz yoluna başvurulabilir.

Ağır Ceza Mahkemesi geri verme talebinin kabul edilebilir olduğuna karar verirse, bu kararın yerine getirilip getirilmemesi YTCK'nın 18/5. maddesi hükmü uyarınca Bakanlar Kurulunun takdirine bağlıdır. Bakanlar Kurulu, mahkemenin, geri verme talebine, siyasi gerekçelerle kişinin talep eden devlete geri verilmesinden kaçınabilir.^{50,51}

B- Geri Verilmesi İstenen Kişi Hakkında Koruma Tedbirleri

1) Geri Verme İsteminin Kabulünden Önce

YTCK'nın 18/6. maddesi uyarınca geri verilmesi istenen kişi hakkında koruma tedbirlerine başvurulmasına, Türkiye'nin taraf olduğu ilgili uluslararası sözleşme hükümlerine göre karar verilebilir.

Geri verme, Devletlerarası işlemleri gerektirdiğinden zamana ve uzun incelemelere gereksinim duyulan bir işlemdir. Bu süreç içinde bir kısım koruma tedbirlerinin uygulanması gerekli görülebilir. Bunlar, ceza mahkemesi kararı ile bir cezayı tamamlayan ya da cezanın yerine geçmek üzere öngörülen özgürlüğü bağlayıcı her türlü tedbirdir.⁵²

Geri verme isteminin diplomatik yolla sunulması gecikebileceğinden kaçmaya meydan vermemek amacıyla talep eden Devlet, istemin sunulmasından önce yabancı kişinin tutuklanmasını isteyebilir. Geri verme isteminin yerine getirilebilmesi için gereken çaba harcanacak, geri verilmesi istenen kişi bulunduğu, Suçluların Geri Verilmesine Ait Avrupa Sözleşmesinin 16. maddesi uyarınca geçici olarak tutuklanabileceği gibi, 20. madde uyarınca kendisinden geri verme istenen Devlet, isteyen Devletin talebi üzerine hukukunun izin verdiği ölçüde, delil oluşturabilecek eşya ya da suç sonucunda elde olunmuş, yakalanma anında yabancı kişinin üzerinde bulunan veya daha sonra ortaya çıkan eşya hakkında yabancının ölümü veya kaçması nedeniyle geri verme işlemi gerçekleştirilemese bile el koyma tedbirine de başvurulabilecektir. Burada sözü edilen tutuklama CMK'nın 100. maddesinde öngörülen tutuklamadan farklı olup, Suçluların Geri Verilmesine Ait Avrupa Sözleşmesinin 16. maddesinde öngörülen ya da diğer iki taraflı anlaşmalarda kabul edilen geçici tutuklamadır. Tutuklama kararını verecek makam kişinin bulunduğu yer

(50) Madde gerekçesi.

(51) "5237 sayılı TCK.nun 18/4-5. maddesiyle geri verme talebinin incelenmesi ve iade kararı verilmesi hususlarında yargı ve idari makamları ayrı ayrı görevlendirilerek karma geri verme sisteminin kabul edildiği, mahkemenin bu madde ve Türkiye'nin taraf olduğu ilgili uluslararası sözleşmelere göre geri verme talebinin kabul edilebilir olduğuna karar vermesinden sonra bu kararın yerine getirilip getirilmemesinin Bakanlar Kurulunun taktirine bağlı olduğu nazara alınarak; tüm deliller toplandıktan sonra "geri verme talebinin kabul edilebilir olduğuna" karar verilmesiyle yetinilmesi yerine, doğrudan "iadesine" karar verilmesi,bozmayı gerektirmiştir. (5.CD, 12.02.2007, 2006/12962,2007/853),(Yayınlanmamış karar)

(52) Suçluların Geri Verilmesine Ait Avrupa Sözleşmesi Mad 25, (Özgen, Suçluların Geri Verilmesi, s.181)

ağır ceza mahkemesidir. Geçici tutuklamanın süresi Avrupa Sözleşmesi'nin 16/4. maddesi hükmüne göre her halde kırk günü geçemez. Geri verme istemine ilişkin belgeler tutuklamayı takip eden onsekiz gün içinde istene tarafa sunulamaz ise tutuklama kararı kaldırılmak ve kişi serbest bırakılmak zorundadır. Bu süreler iki taraflı imzalanan uluslararası sözleşme hükümleri ile ayrıca belirlenmiş olabilir.

Suçluların Geri Verilmesine Ait Avrupa Sözleşmesinin 28/2. maddesi uyarınca Devletler bu sözleşmede yer alan hükümleri tamamlayıcı nitelikte iki ya da çok taraflı sözleşmeler imzalayabilirler.⁵³

2) Geri Verme İsteminin Kabulünden Sonra

YTCK'nın 18/7. maddesi hükmü uyarınca geri verme talebinin kabul edilebilir olduğuna karar verilmesi hâlinde, ayrıca Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu hükümlerine göre tutuklama kararı verilebilir veya diğer koruma tedbirlerine başvurulabilir.

Geri verme istemine ilişkin belgeleri alan Devlet, bunun kendi hukukunda kabul ettiği sisteme göre inceleyecek ve bu konuda olumlu ya da olumsuz bir karar verecektir. Bu kararın verilmesi sürecinde yabancı kişinin kaçmasını ya da izini kaybettirmesini önleyici tedbirleri de alacaktır.⁵⁴ Bunlardan en önemlisi YTCK'nın 18/7. maddesi göndermesi ile CMK'nın 100. maddesi uyarınca verilecek tutuklama kararı ve aynı Kanunda öngörülen diğer koruma tedbirleridir. YTCK'nın 18/7. maddesinde "*geri verme talebinin kabul edilebilir olduğu*"ndan söz edildiğine göre, incelemeyi yapmaya yetkili ağır ceza mahkemesi, incelemesi sırasında istemin kabul edilebilir olduğu yönünde bir düşünceye sahip olduğunda, tutuklama kararı verebileceği gibi diğer koruma tedbirlerinin uygulanmasına da hükmedebilecektir.

CMK'nın 100. maddesi uyarınca koşulları bulunmakta ise, tutuklama kararı verilebilecektir. Kararı vermeye yetkili mahkemenin yabancıyı işlediği iddia olunan suçu işleyip işlemediğini incelemeye yetkisi bulunmamaktadır.⁵⁵ Tutuklanan kişi iki veya çok taraflı sözleşmelerde öngörülen süre ve Avrupa Anlaşmasının 18/ 4. maddesinde belirlenen otuz günlük süre içinde teslim alınmadığı takdirde serbest bırakılacaktır.

VII- ÖZELLİK KURALI

YTCK'nın 18/8. maddesi hükmünde geri vermede özellik kuralına yer verilmiştir. Bu hükme göre geri verme hâlinde, kişi ancak geri verme ka-

(53) Güngör, *Suçluların İadesi*..s.361,

(54) Özgen, *Suçluların Geri ..s.141,*

(55) Özgen, *Suçluların Geri ..s.142,*

rarına dayanak teşkil eden suçlardan dolayı yargılanabilir veya mahkûm olduğu ceza infaz edilebilir.⁵⁶

Geri vermede özellik kuralı, isteyen Devletin istenen kişiyi isteminde belirttiği suçun dışında kovuşturamayacağı ve cezalandırmayacağı konusunda her türlü kötüye kullanmaları engeller niteliktedir.⁵⁷ Geri verilen kişi iadeden önce gerçekleştirdiği ve geri vermeye konu suçtan başka eylemden dolayı takip ve kovuşturulamayacağı gibi, bir ceza ya da koruma tedbirinin yerine getirilmesi için tutuklanamaz ve herhangi bir şekilde özgürlüğü kısıtlanamaz.⁵⁸

VIII- ÖZELLİK KURALININ İSTİSNALARI⁵⁹

A) Geri veren Devletin buna rıza göstermesi

Bu durumda rızanın alınabilmesi için bir istekte bulunulmalı ve bu isteme Avrupa Sözleşmesinin 12. maddesinde öngörülen zorunlu belgeler ile geri verilmesi istenen kişinin suça ilişkin yaptığı açıklama tutanağı da eklenmelidir. Rıza, ancak yabancının geri istenmesine neden olan suçun geri vermeyi gerektirmesi durumunda gösterilir.

B) Geri verilen yabancının, isteyen Devletin ülkesini serbest bırakıldığı tarihten itibaren kırkbeş gün içinde terk etmek olanağına sahip olduğu halde terk etmemesi ya da terk ettikten sonra geri dönmesi

Burada sözü edilen terk etme olanağıdır. Bu olanak, parasal ya da sağlık veya benzeri konulara ilişkin olabilir. Kişinin terk etme olanağı

(56) "5237 Sayılı TCK'nın 18/son, Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesinin 14. ve Türkiye Cumhuriyeti ile İran Devleti Arasında İadei Mücriminin ve Cezai Mevadda Adli Müzaheret Muahedenamesi'nin 4. maddesi gereğince iade edilen şahsın, iadeden evvel ika ettiği ve geri verme kararına dayanak teşkil eden suçlardan başka bir fiilden dolayı yargılanamayacağı gibi bir ceza veya emniyet tedbirinin infazı için tutuklanamayacağı ve herhangi bir surette hürriyetinin kısıtlanamayacağı nazara alınarak, iade eden Devletin egemenlik hakkıyla ilgili bu kuralın işletilebilmesi için iade taleplerinde ve kararında geri vermeye konu edilen suçların ika edildikleri yer, zaman ve hukuki tavsiflerinin açıkça gösterilmesi gerektiği ve geri verme talebinde sanığın sadece yasal olmayan yollarla halktan para toplamak suretiyle dolandırıcılık ve sahte pasaport düzenleme suçlarını işlediği ve bu suçlardan dolayı takip altında bulunduğu bildirildiği halde, iade talebi ve ekindeki izahnamede yer almayan zimmet ve rüşvet suçlarından da iadesine karar verilmesi, ayrıca kararda dolandırıcılık ve sahtecilik suçlarının işleniş biçimleri ve hukuki tavsiflerinin sarıh ve iade sonrası yapılacak yargılamanın kapsamını belirleyecek şekilde gösterilmemesi,

İadesi talep edilenin "siyasi lider olduğu, atılı suçlarla ilgisi bulunmadığı, İran Devleti Adli Makamlarının kendisini eylemci olarak gösterip idamını istedikleri ve bu nedenle İran'dan kaçmak zorunda kaldığı, iadesi durumunda idam cezasına çarptırılacağı, işkence ve kötü muameleyle maruz kalacağı" yönündeki savunmasının reddine ilişkin nedenlerin yasal dayanağının karar yerinde açıklanmaması suretiyle CMK'nın 230. maddesine muhalefet edilmesi, bozmayı gerektirmiştir." (5.CD, 12.02.2007, 2006/12962,2007/853), (Yayınlanmamış karar)

(57) Donay, Suçluların İadesinde ..s.261,

(58) Suçluların Geri Verilmesine Ait Avrupa Sözleşmesi Mad 14, (Özgen, Suçluların Geri Verilmesi, s.173.)

(59) Suçluların Geri Verilmesine Ait Avrupa Sözleşmesi Mad 14/1-a-b, (Özgen, Suçluların Geri Verilmesi, s.173.)

varken ülkeyi terk etmemesi durumunda özellik kuralının etkisi ortadan kalkar.

C) Suç kabul olunan eylemin niteliği yargılama sırasında değişmişse, geri verilen kişi hakkında ancak yeniden nitelenen suçun öğeleri geri vermeyi gerektiriyorsa, soruşturma ve kovuşturma yapılabilir.⁶⁰

KAYNAKÇA

- Armaoğlu, Fahir Hadi: Belçika Kaidesi ve Siyasi Suçluların İadesi Meselesi, Adalet Dergisi, 1951, s.1590- 1607,
- Bayraktar, Köksal: Siyasal Suç, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1982
- Demirbaş, Timur: Ceza Hukuku Genel Hükümler, 2. Baskı, Ankara, 2005,
- Donay, Süheyil: Suçluların İadesinde Yeni Gelişmeler, İHFM 1984 s.239-274,
- Dönmezer- Erman, Ceza Hukuku III, İstanbul, 10. Bası, No 2243,
- Gönenç, Levent, 2004 Anayasa Değişiklikleri, www.yasayananayasa.ankara.edu.tr,
- Güngör, Gülin: Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi, MHB Aysel Çelikel'e Armağan, s.359-382,
- Kalabalık, Halil: Suçluların İadesi Kavramı ve Siyasal Suçlarda Suçlunun iade Edilmezliği, Hayri Domaniç'e 80. Yaş günü Armağanı, s.1338-1406,
- Kantar, Baha: Siyasal Suçlar, Adalet Dergisi, Yıl 1936, Sayı 21, s.1486-1495,
- Özgen, Eralp: Suçluların Geri Verilmesi, Ajans Türk Matbaası, Ankara, 1962,
- Reisoğlu, Safa: Uluslararası Boyutlarıyla İnsan Hakları, Beta Yayınevi, İstanbul, 2001,
- Meclis Tutanakları, 22. Dönem, 1. Yasama Yılı, 34. Birleşim,
- Suçluların Geri Verilmesine Ait Avrupa Sözleşmesi.

(60) Suçluların Geri Verilmesine Ait Avrupa Sözleşmesi Mad 14/3, (Özgen, Suçluların Geri Verilmesi, s.175)